

Bezdroża

Przewodnik

Szlak transsyberyjski

Moskwa – Bajkał – Mongolia – Pekin

T3-2-522

ERGO
HESTIA

Ubezpieczenie
w podróży

Autorzy przewodnika: Maja Forsyjak (koncepcja całości przewodnika, rozdz. I i III, rozdz. II – uzupełnienia, rozdz. IV *Moskwa*), Maja Walczak-Kowalska i Wojciech Kowalski (rozdz. V *Bajkał*, uzupełnienia informacji praktycznych w rozdz. II), Maciej Głabuś (rozdz. VI *Mongolia*, podrozdz. *Ulan Bator*; *Słowniczek polsko-mongolski*; uzupełnienia informacji praktycznych w rozdz. II), Ewa Byliniak (rozdz. VI *Mongolia* – uzupełnienia; rozdz. VII *Pekin*; *Słowniczek polsko-chiński*; uzupełnienia informacji praktycznych w rozdz. II), Krzysztof Dopierała (uzupełnienia w rozdziałach I–VII), Artur Grossman (*Słowniczek polsko-rosyjski*).

Dziękujemy również współautorom poprzednich wydań, na podstawie których opracowano bieżącą edycję: Marcelowi Kwaśniakowi, Tomaszowi Ostrowskiemu, Stanisławowi Pagaczowi, Dominice Zarębie.

Aktualizacja: Krzysztof Dopierała

Redaktor prowadzący: Maciej Zemojtel

Redakcja i korekta wydania: Dorota Trzcinka

Zdjęcia na okładce:

Okł. I – *Radziecka lokomotywa w Państwowym Muzeum Kolei w Ulan Bator*,

© Bruno Morandi | Corbis | Fotochannels

Okł. IV – *Syberyjskie okna (Listwianka)*, © Greir | Shutterstock.com

Projekt okładki: Paweł Polański, Paweł Panczakiewicz

Skład: Krzysztof Hosaja

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autorzy oraz wydawnictwo Helion dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autorzy oraz wydawnictwo Helion nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Wydawnictwo Helion

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <http://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<http://bezdroza.pl/user/opinie/?besz15>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Wydanie V

ISBN: 978-83-246-8518-9

Copyright © Helion, 2014

- Kup książkę
- Poleć książkę
- Oceń książkę
- Księgarnia internetowa
- Lubię to!
Nasza społeczność

© Daisuke Ito | Fotolia.com

Ulan Bator

Pomnik Suche Batora, bohatera mongolskiej rewolucji komunistycznej, na placu noszącym jego imię

Wzgórze Dzajsan, pomnik upamiętniający żołnierzy radzieckich poległych w II wojnie światowej

© cescaawin | Fotolia.com

Kup książkę

Poleć książkę

© Iarvic | Fotolia.com

Bajkał skuty lodem

Jeden z niezliczonych nadbajkałskich straganów

© Greir | Shutterstock.com

[Kup książkę](#)

[Poleć książkę](#)

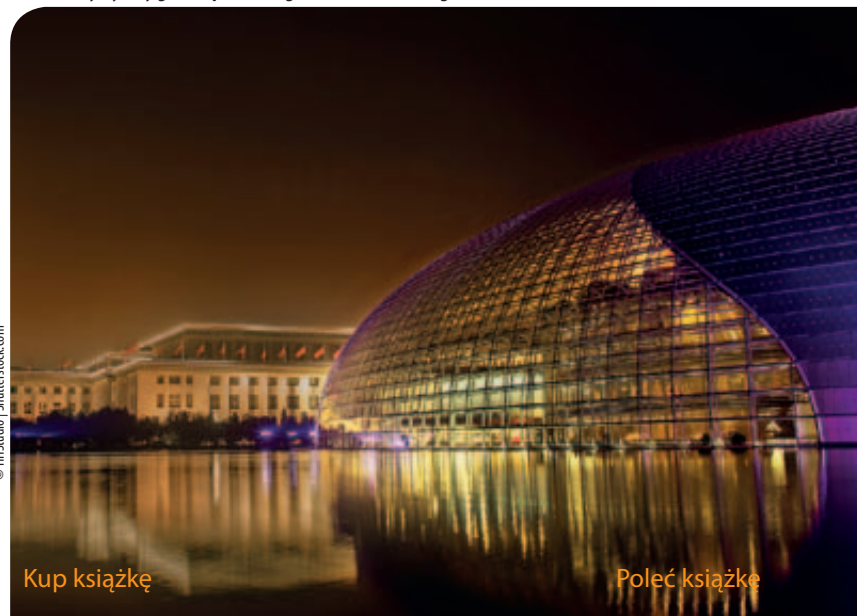
© Natchapon L | Shutterstock.com

„Ptasie Gniazdo”, czyli Olimpijski Stadion Narodowy

Futurystyczny gmach pekińskiego Teatru Narodowego

© HHStudio | Shutterstock.com

[Kup książkę](#)

[Poleć książkę](#)

kopia paszportu wymagane są także w przypadku kupowania biletów w biurach turystycznych w Polsce). Konieczne należy pamiętać o sprawdzeniu przed odejściem od okienka swoich danych wpisanych na bilecie. Jeżeli cokolwiek się nie zgadza (np. numer paszportu, data urodzenia, imię i nazwisko lub data odjazdu), należy to natychmiast zgłosić i poprosić o wystawienie nowego biletu.

Charakterystyka pociągów

Pociągi rosyjskie

Na dłuższych trasach krajowych oraz na trasach międzynarodowych kursują różne rodzaje pociągów. Ponadto w pociągach są różne typy wagonów. Od rodzaju pociągu i wagonu uzależniona jest cena biletu.

Pociągi firmowe (*firmiennyje*) posiadają odrębne nazwy, np. „Rossija”, „Bajkał”, „Wostok” itd. Odnaczają się one lepszą obsługą i są schludniejsze, co ma wpływ na cenę biletu – wyższą niż w pociągach pospiesznych (*skoryje*). Do pociągów firmowych należą m.in. następujące „pary” pociągów: 1/2 „Rossija” (relacji Moskwa–Władywostok), 9/10 „Bajkał” (relacji Moskwa–Irkuck), 25/26 „Sybirjak” (relacji Moskwa–Nowosybirsk), 55/56 „Jenisiej” (relacji Moskwa–Krasnojarsk).

W rosyjskich pociągach dostępne są następujące **cztery rodzaje wagonów** w kolejności od najbardziej komfortowych i najdroższych po najgorsze i najtańsze (nie wszystkie są dostępne we wszystkich pociągach):

- ▶ **luks** (1 klasa);
- ▶ **kupiejnyj**, tzw. **kupe** (2 klasa);
- ▶ **plackartnyj** (3 klasa);
- ▶ **obszczij**.

Bilety na przejazd w wagonie *lusk* są o blisko połowę droższe od tych w wagonie *kupiejnym*, a te są z kolei ok. połowy droższe od biletów na wagon *plackartnyj*.

Wagony luks podzielone są na dwuosobowe przedziały (wyposażone często w umywalkę, a czasem nawet w niewielką kabinę prysznicową). Przedziałów w wagonie jest zazwyczaj osiem.

Wagony kupiejnyje posiadają przedziały czterosobowe (dwa łóżka na dole i dwa są piętrowe, składane, umieszczone na górze przedziału). *Kupiejnyj* wagon posiada zazwyczaj dziewięć przedziałów z łącznie 36–38 miejscami do leżenia.

Wagony plackartnyje to wagony bez zamykanych przedziałów, jedynie podzielone na tzw. boksy po 6 łóżek. Należy unikać miejsc przy toaletach i chować swoje rzeczy podczas snu. Ten rodzaj wagonów polecamy osobom podróżującym w większej grupie. Wagon *plackartnyj* składa się z 54 miejsc do leżenia. Pod dolnymi miejscami, ułożonymi prostopadłe do przejścia, znajdują się schowki na bagaż; podróżny może więc spokojnie spać, mając swój dobytek bezpiecznie ukryty pod sobą. Dodatkowo na bagaż przeznaczona jest specjalna półka u góry. Klasą trzecią warto podróżować ze względu na umiarkowaną cenę i znośne warunki.

Wagony obszczije również mają swoje zalety. Trzy poprzednie klasy oferują wyłącznie miejsca do leżenia. Tylko tzw. *obszczije* wagony posiadają 81 miejsc do

Główne odcinki Kolei Transsyberyjskiej wraz z wykazem odległości i cenami biletów

Odcinek	Odległość	Cena		
		Luks	Kupiejnyj	Plackartnyj
Moskwa–Irkuck	5185 km	24 000	12 000	6300
Moskwa–Ułan Bator	6304 km	18 000	11 000	–
Moskwa–Pekin przez Mongolię	7865 km	30 000	18 000	–
Moskwa–Pekin przez Mandżurię	9001 km	32 000	20 000	–
Moskwa–Władywostok	9288 km	35 000	16 000	8700

Ceny są przybliżone i zostały podane w rublach rosyjskich (rub.) dla połączeń bezpośrednich i najtańszych opcji przejazdu w sezonie. Poza sezonem ceny na rosyjskie połączenia krajowe w klasach *plackartnyj* oraz *kupiejnyj* są niższe o mniej więcej 25%. Kurs rub./PLN z sezonu 2013: 1 rub. = ok. 0,10 PLN.

siedzenia, ale na dalekich trasach kursują rzadko ze względu na mało komfortowe warunki podróży.

Pociągi międzynarodowe to m.in. nr 3/4 (Moskwa–Pekin przez Mongolię), 5/6 (Moskwa–Ułan Bator) i 19/20 (Moskwa–Pekin przez Mandżurię). Bilety na połączenia międzynarodowe są dużo droższe, niż gdybyśmy rozbili podróż na kilka osobnych połączeń krajowych (np. osobne pociągi w Rosji, przekroczenie granicy rosyjsko-mongolskiej autobusem, osobne pociągi w Mongolii itd.), toteż nie cieszą się dużą popularnością wśród podróżników. Przykładowe ceny znaleźć można w tabeli powyżej. Należy pamiętać, że kupując bilet na połączenie międzynarodowe, najniższą klasą, którą możemy podróżować, jest *kupe*.

Dokładne rozkłady jazdy rosyjskich pociągów, włącznie z możliwością rezerwacji biletów na połączenia krajowe, znaleźć można na stronie internetowej rosyjskich kolei (@ <http://eng.rzd.ru>).

Pociągi mongolskie

Standard pociągów mongolskich nie odbiega od tego w wagonach rosyjskich, choć sieć kolejowa nie jest zanadto rozbudowana. Podróżować można w pięciu różnych klasach, które stanowią odpowiedniki klas rosyjskich, od najniższej są to kolejno: *nijitijn* (Нийтийн), *untlagin* (Унтлагын) i *tasalgajat* (Тасалгаат). W niektórych pociągach znajdują się również wagony klasy *ljusk* (Люкск) oraz przeznaczone dla cudzoziemców *gadaad* (Гадаад).

Podróż pociągiem jest w Mongolii dość tania. Szczegółowe informacje o rozkładach jazdy oraz cenach biletów można znaleźć w rozdziale *Mongolia* (zob. s. 277) lub na stronie internetowej kolei mongolskich (@ www.ubtz.mn).

Pociągi chińskie

Sieć chińskich pociągów jest bardzo rozbudowana. Szybko i w miarę wygodnie można nimi dotrzeć do niemal każdego

większego miasta w kraju. W Chinach istnieje sporo kategorii i klas pociągów, różne są również ceny biletów oraz czas przejazdu na tych samych odcinkach. Najszybsze są tzw. **pociągi z grupy CRH** (China Railway High-Speed), które oznaczone są literami **G**, **C** oraz **D** i osiągają prędkości ponad 300 km/godz. Pozostałe kategorie szybkich pociągów oznaczone są jako **Z**, **T** i **K** (120–160 km/godz.). Najtańsze składy, z których najczęściej korzystają turyści z małym budżetem, nie posiadają oznaczenia literowego, jedynie liczbowe. Na długich dystansach w tej kategorii kursują pociągi zwane *pūkuài*, oznaczone czterocyfrowymi liczbami rozpoczynającymi się od 1–5 oraz krótkodystansowe *pūkè*, których numery zaczynają się od cyfr 5–7. W okolicach Pekinu można również spotkać składy oznaczone literami **L** (sezonowe), **Y** (turystyczne) oraz **S** (podmiejskie).

Tańsze kategorie pociągów podzielone są zazwyczaj na **5 klas**. Najniższa z nich to **wúzuò** – miejsca stojące, kolejno następują: **yingzuò** – twarde miejsca siedzące, **ruǎnzuò** – miękkie miejsca siedzące, **yingwò** – twarde kuszetki oraz **ruǎnwò** – miękkie kuszetki.

Informacje na temat pociągów kursujących w granicach Chin oraz tych jeżdżących na trasach do Ułan Bator oraz do Moskwy znajdziemy na licznych stronach internetowych, do których należy m.in. @ www.travelchinaguide.com/china-trains, gdzie sprawdzimy nie tylko dostępne połączenia, lecz także ceny na poszczególnych trasach. Szczegółowe rozkłady można znaleźć również na stro-

nie @ www.chinatrainguide.com. Sporo informacji o pociągach w Chinach (i nie tylko) znajdziemy na stronie @ www.seat61.com/China.htm. Informacje podane na powyższych stronach internetowych przeważnie zgadzają się z rzeczywistością, warto jednak pamiętać, że serwisy te nie zawsze są na bieżąco uaktualniane. Najbardziej dokładne i aktualne informacje znajdziemy na dworcach kolejowych, o ile oczywiście uda nam się dogadać z niemówiącą z reguły po angielsku panią w kasie dla obcokrajowców.

Informacje praktyczne

Transsyberyjskie zwyczaje

Na przestrzeni wielu lat wytworzyło się kilka ważnych zwyczajów, z którymi warto się zapoznać przed wyjazdem w celu uniknięcia niezręcznych sytuacji. Do najważniejszych z nich należą:

- ▶ ze względu na brak podziału na przedziały damskie i męskie mężczyźni jadący w przedziale z kobietami opuszczają przedział na czas 20–30 min w następujących sytuacjach: tuż po ruszeniu pociągu i rozpakowaniu rzeczy, tuż przed stacją docelową, na krótko przed położeniem się spać oraz po przebudzeniu się – aby dać kobietom możliwość przebrania się;
- ▶ czasem zdarza się, że ktoś z drugiego przedziału poprosi nas o zamienienie się miejscami (dzieje się tak np. wtedy, gdy jakiejś rodzinie komputer przydzielił miejsca w oddzielnych przedziałach). Może się też zdarzyć, że z takim

pytaniem zwróci się do nas konduktor w imieniu rodziny; wówczas należy sprawdzić, jakie warunki panują w drugim przedziale – jeśli nie są gorsze, powinniśmy przystać na propozycję lub pomóc w inny sposób połączyć rodzinę (zamiany zwykle dokonuje się wtedy, gdy jest ona dla obu stron korzystna lub przynajmniej nie jest dla jednej ze stron nieprzyjemna);

- ▶ może się zdarzyć, że osoba z innego przedziału będzie chciała w naszym przedziale ułożyć część swojego dużego bagażu; jeżeli mamy miejsce i bagaż nie będzie nam przeszkadzał, nie powinniśmy odmawiać;
- ▶ początkowo Rosjanie okazują zazwyczaj dystans w stosunku do obcokrajowców i nie przyznają się do znajomości jakichkolwiek języków obcych, jednak jeżeli będziemy uprzejmi i otwarci, atmosfera szybko stanie się przyjazna i okaże się, że wielu z nich zna oprócz rosyjskiego co najmniej jeden język obcy lub chętnie wskaże nam taką osobę;
- ▶ w przedziale Rosjanie okazują się często bardzo przyjacielscy i hojni, często zabranym dla siebie jedzeniem i napojami, dlatego warto mieć ze sobą choćby drobiazgi, które możemy wówczas zaproponować im w zamian za „gościńcę”; warto też zabrać ze sobą jakieś drobne prezenty-pamiątki, które możemy podarować poznanej i polubionej osobie w ramach podziękowania za miło spędzony czas;
- ▶ nagminne i hałaśliwe picie alkoholu w przedziałach, szczególnie w godzinach nocnych, jest surowo wzbronio-

ne, jednak długie rozmowy przy wzajemnym częstowaniu się jedzeniem i alkoholem nie należą do rzadkości, a właściwie są wręcz rytuałem umilającym długą podróż.

Telefon, poczta, Internet

Jeśli planujemy kontaktować się podczas podróży koleją z rodziną w Polsce, warto kupić z góry **rosyjską kartę SIM** do telefonu komórkowego. Trzeba jednak pamiętać, że na trasie Transsibu sygnał telefonii komórkowej często zanika, szczególnie podczas przejazdów przez rozległe tereny tajgi. Podczas postojów w większych miastach można zazwyczaj bez problemów korzystać z telefonu komórkowego.

Nie należy spodziewać się możliwości skorzystania z **Internetu** podczas podróży. Na większych stacjach mogą działać kafejki internetowe, jednak stosunkowo krótki czas postoju nie pozwala na skorzystanie z nich. Podobnie jest w przypadku nielicznych budek telefonicznych oraz poczty.

Zakupy na stacjach, zachowanie w czasie postoju

Pociąg zatrzymuje się na stacjach pośrednich średnio co 5–6 godzin. Na niektórych zatrzymuje się tylko na kilka, na innych na kilkanaście, a na tych najwięcej na 20–40 min. Należy uważać, gdyż pociąg zawsze odjeżdża punktualnie i bez wcześniejszej zapowiedzi. Mimo że na każdy wagon przypada zazwyczaj po dwóch konduktorów pracujących na zmianę, nie mają oni obowiązku kontrolowania, czy wszyscy pasażerowie są obecni. Dlatego warto nawiązać

z nimi kontakt i powiadomić ich o chęci zrobienia zakupów, zdjęć lub podjęcia pieniędzy na stacji. Wówczas prawdopodobieństwo, że zerkną na nasz przedział i sprawdzą, czy już wróciliśmy, jest zdecydowanie większe. Jednak nawet wtedy lepiej nie liczyć na konduktora i stać się w przedziale na czas.

Na środku każdego z wagonów znajduje się tablica z rozkładem jazdy pociągu wraz z czasem postojów na każdej ze stacji. Godziny przyjazdu do poszczególnych stacji rosyjskich i odjazdu z nich są podane w czasie moskiewskim. Również zegary na wszystkich rosyjskich dworcach wskazują czas moskiewski. Warto o tym pamiętać przy planowaniu zakupów na stacji.

Kolej Transsyberyjska jest bardzo ważnym źródłem utrzymania i rozrywki dla mieszkańców stacji pośrednich. Na dworcach kolejowych można kupić drobne przekąski, napoje i inne potrzebne podczas podróży rzeczy. Większość kiosków zlokalizowana jest bardzo blisko peronów, a niekiedy nawet na peronie. Ponadto na peronach tuż przy drzwiach każdego wagonu ustawiają się Rosjanie ze świeżym pieczywem, ciastem, drożdżówkami, jagodziankami, dopiero co usmażoną lub uwędzoną rybą i innymi specjałami, które są zazwyczaj tak pyszne, że zaraz wraca się po następne. Sprzedawcy oferują także piwo, lody oraz różnego rodzaju rosyjskie przysmaki, takie jak np. pierożki, gotowane ziemniaki z koperkiem czy naleśniki. Często zakupu takich produktów można dokonać bez wychodzenia z przedziału – przez

okno. Kupić można nawet suszone grzyby, ryby oraz jaja.

Należy jednak uważać na produkty mięsne, które niestety nie zawsze są świeże. Ponadto należy zwracać baczniejszą uwagę na własne pieniądze, gdyż w pośpiechu, podczas krótkich postojów, nie zawsze jesteśmy w stanie dokładnie je policzyć, a wówczas cena pysznego obiadu może przyprawić nas o niestrawność.

Ze sprzedawcami można się porozumieć zazwyczaj jedynie w języku państwa, przez które pociąg w danym momencie przejeżdża. Atmosfera peronu podczas postoju pociągu niewiele różni się wówczas od tej na jarmarku. Na Syberii starsze kobiety serwują na stacjach całe zestawy obiadowe. Najczęściej jest to kurczak (*kurica*) z ziemniakami i sałatką.

Należy zaznaczyć, że w ciągu ostatnich lat liczba sprzedawców peronowych na poszczególnych stacjach kolei transsyberyjskiej gwałtownie spadła. Jednym z powodów takiego stanu rzeczy jest fakt, że władze rosyjskich kolei nie odnosili z tytułu takiego handlu żadnych zysków, klientów traciły natomiast dworcowe kioski. Bazarowe zwyczaje nie zniknęły całkowicie, jednak sprzedawcy bardzo często sprzedają swoje towary w konspiracji, chodząc po peronie z wielkimi siatkami, w których ukryte są produkty spożywcze.

Wymiana waluty

Na największych stacjach kolejowych, takich jak Nowosybirsk, Krasnojarsk czy Irkuck, powinna być możliwa wymiana

Placówki dyplomatyczne na trasie

Na trasie Kolei Transsyberyjskiej dostępne są następujące polskie placówki dyplomatyczne: **Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Federacji Rosyjskiej**, Moskwa, ul. Klimaszkina 4, ☎ +7495 2311500, tel. dyżurny po godzinach pracy placówki: +7916 6989941; @ moskwa.amb.sekretariat@msz.gov.pl, www.moskwa.msz.gov.pl.

Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Irkucku, ul. Suche Batora 18, ☎ +7 3952 288010, tel. dyżurny po godzinach pracy placówki: +7964 3575559; @ irkuck.kg.sekretariat@msz.gov.pl, www.irkuck.msz.gov.pl.

Konsulat Rzeczypospolitej Polskiej w Ułan Bator, Czzingis 1/18, 3 Choro, Chan-uul, ☎ +976 11 345886; @ honconsul_poland@mongol.net, bayanekh@mongol.net; konsul honorowy Ganchujag Daszdeleg (jęz. angielski, rosyjski, turecki); osoby kontaktowe: Rawdan Jandżmaa (jęz. angielski), ☎ +976 99927193; Tuwszindżargal Sodowsuren (jęz. polski), ☎ +976 99994968, +976 99094968. (Zamknięta w 2009 r. polska ambasada w Mongolii nie została jak dotąd ponownie otwarta; Mongolia podlega kompetencji terytorialnej ambasady polskiej w Pekinie).

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Pekinie, 1 Ritan Lu, Jianguomenwai, ☎ +86 10 65321235, tel. dyżurny po godzinach pracy placówki: +86 13810175087; @ pekin.amb.sekretariat@msz.gov.pl; www.pekin.msz.gov.pl.

Więcej informacji o placówkach dyplomatycznych zamieszczono w rozdziałach IV–VII przy opisach poszczególnych regionów i miast. Na bieżąco aktualizowane informacje o polskich placówkach dyplomatycznych za granicą – zob. @ www.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/polskie_placowki.

waluty w jednym z kantorów (niektóre czynne są całą dobę). Jednak często postój pociągu wypada w środku nocy i nie zawsze ma się ochotę wysiadać jedynie w tym celu. Ponadto nie należy liczyć na to, że na danej stacji kantor będzie czynny właśnie tej nocy, której się tam zatrzymamy. W pociągach, szczególnie na odcinkach przygranicznych, nie brakuje jednak cinkarzy oferujących wymianę dolarów lub euro na walutę krajową (lub też odwrotnie) po kursie zazwyczaj niekorzystnym dla podróżnych. Na większości ważnych stacji są też bankomaty. Najlepiej jest jednak zaopatrzyć się w wystarczającą ilość drobnych pieniędzy przed podróżą.

Opieka medyczna w pociągu, restauracja

W razie choroby bądź wypadku należy w pierwszej kolejności zawiadomić konduktora, który na następnej stacji wezwie odpowiednią pomoc. Podręczna apteczka powinna się jednak znaleźć w bagażu każdego turysty (zob. s. 39).

Restauracje w wagonach Kolei Transsyberyjskiej serwują całkiem niezłe, ale dość drogie posiłki. Osoby o wrażliwych żołądkach muszą wziąć pod uwagę, że latem jedzenie to przewożone jest często w przegrzanych wagonach na całej trasie naszej podróży, przez co nie zawsze grzeszy świeżością. Bardziej opłaca się skorzystać z usług

sprzedawców stojących na peronach (zob. s. 64).

W pociągach jadących do Mongolii i Chin wagony restauracyjne są wymieniane na każdej granicy. Standardowy rosyjski i chiński wagon restauracyjny oferuje 48 miejsc, mongolski tylko 32 miejsca albo mniej. Karty dań prowadzone są w języku danego kraju oraz w języku angielskim. Płaci się walutą danego kraju, rzadziej w dolarach amerykańskich lub euro.

Godziny otwarcia restauracji uzależnione są od liczby odwiedzających ją pasażerów oraz od personelu. W najlepszym wypadku restauracja jest czynna od 6.00 do późnych godzin nocnych.

Po pociągach przez cały dzień chodzą również pracownicy wagonu restauracyjnego, tocząc niewielki wózek na kółkach, z którego sprzedają napoje oraz proste przekąski. Tym sposobem można coś zjeść, nie wstając nawet z miejsca.

Na trasie

Większość pociągów dalekobieżnych do Irkucka, Władywostoku czy Ułan Bator i Pekinu odjeżdża z moskiewskiego Dworca Jarosławskiego w późnych godzinach wieczornych. Kiedy już wsiądziemy do wagonu i odnajdziemy nasze miejsca, mamy trochę czasu, by się rozejrzeć i zadomowić. Po pewnym czasie konduktor rozpocznie zbieranie biletów i rozdawanie kompletów pościelowych wraz z ręcznikiem – zazwyczaj jest to wliczone w cenę biletu, chyba że wyraźnie zaznaczymy inaczej. Jeśli obawiamy się, że zmarzniemy w nocy, powinniśmy poprosić konduktora o dodatkowy koc (*odiejało*).

W różny sposób można wypełnić wolny czas, jaki zapewnia nam kilkudniowa jazda pociągiem. Wbrew pozorom mija on bardzo szybko na długich rozmowach, jedzeniu, piciu, czytaniu gazet i książek, obserwacji mijanych krajobrazów, robieniu zdjęć, grach towarzyskich, nauce języka rosyjskiego czy, po prostu, drzemce. Urozmaiceniem podróży są postoje pociągu na stacjach kolejowych w większych miastach, gdzie pociąg zazwyczaj stoi nieco dłużej.

Podróż w wagonie *plackartnym* pozwala zbliżyć się do ludzi i zrozumieć, co kryje w sobie określenie „rosyjski duch”. Celem podróży rosyjskich pasażerów pociągu jest w większości przypadków spotkanie z dawno niewidzianymi członkami rodziny czy też z przyjaciółmi. Dlatego ludzie są przygotowani na opowieści – relację o swoim życiu, które toczy się w miejscu odległym o tysiące kilometrów od krewnych. Obowiązkową ilustracją dla słów jest album z fotografiami, który wiozą ze sobą. Często przecież czas i pieniądze pozwalają na wyjazd tylko jednej osoby i wyłącznie na zdjęciach można pokazać męża, dzieci, psa, kota, mieszkanie itd. Albumy przydają się też w pociągu podczas zawierania znajomości. W okresie wakacyjnym wiele osób podróżuje z dziećmi, które świetnie znoszą tak długą podróż. Wśród pasażerów tego dalekobieżnego pociągu zdarzają się nawet kilkumiesięczne maluchy.

Kulinarna podróż przez Syberię

Podróż Koleją Transsyberyjską z Moskwy po Bajkał można podzielić na etapy kulinarne.

Etap pirożkowy. Już pierwsze postoję na trasie z Moskwy do Irkucka uswiadamią, że *pirożki*, mimo nazwy, poza ogólną zasadą nadziewania w niczym nie przypominają polskich pierogów. Jak wyglądają *pirożki*? Jest to wyrób pośredni między bułką a drożdżówką. Kształtem przypominają bułkę, ale są robione z ciasta drożdżowego. W ofercie są trzy rodzaje *pirożków*: z ziemniakami (*s kartoszkoj*), z mięsem (*s miasom*) i z kapustą (*s kapustoj*). Można też spotkać mieszanki wymienionych składników. Z kolei pierwsze pierogi to w języku rosyjskim *warieniki*.

Etap rybny. Kiedy pociąg zbliża się do Bajkału, w przedziałach można zaobserwować pewien niepokój. Niewiele osób śpi, gdyż większość szykuje się do zażartej walki o świeżo uwędzone ryby. Bajkałski omul to ryba wyśmienita. Większość preferuje wędzenie go na gorąco (*goriaczego kopczenia*), ale miejscowi chętnie sięgają także po rybę wędzoną na zimno (*chołodnogo kopczenia*). Drugim rybnym skarbem Bajkału jest charus (lipień syberyjski), ryba o mięsie delikatniejszym i zwykle nieco mniej tłustym niż omul. W okolicach Sludianki należy koniecznie spróbować obu ryb.

Etap orzeszkowy. Nieco dłuższy od etapu rybnego jest etap orzeszkowy. Orzeszki zaczynają się nieśmiało pojawiać na stacjach w miarę zbliżania się do syberyjskich lasów, szczytowy moment przypada zawsze w okolicach stacji Tajga, a ciągnie się do granicy mongolsko-chińskiej. Orzeszki sprzedaje się na *stankancziki* (szklaneczki).

Etap czeburiekowy. Ten etap pojawia się w sposób nieciągły. Małe jego fragmenty dają się zaobserwować już po przekroczeniu granicy w Brześciu. *Czeburieki* to na wpół zamknięte naleśniki-bułeczki, zawsze zawierające to samo nadzienie: siekane lub mielone mięso. Odważnym radzimy zawsze sprawdzać, czy są świeże.

Gwoli ścisłości i uczciwości należy jednak dodać, że w ostatnich latach coraz trudniej zasmakować w pełni opisanych wyżej różnaitości. Podczas aktualizacji przewodnika w terenie, jaka miała miejsce latem i jesienią 2013 r., okazało się, że coś, co dekadę temu było na porządku dziennym, obecnie zanika – liczba peronowych sprzedawców zmniejszyła się znacznie, zaś rozmaite „domowe” specjalności coraz częściej wypierają dostępne na każdej stacji, podobnie wyglądające zestawy obiadowe. Dotyczy to zwłaszcza zachodniej części szlaku transsyberyjskiego – od Moskwy po Przybajkale.

Przebieg trasy

Z praktyki polskich turystów wynika, że większość z nich pokonuje trasę Moskwa–Pekin najwyżej z dwiema przesiadkami: nad Bajkałem i w mongolskiej stolicy – Ułan Bator. Wielu z tych, którzy wysiadają w Irkucku, zwiedza Wyspę Olchon na jeziorze Bajkał i region Przybajkale. Część z nich przebywa następnie odcinek między Irkuckiem a Ułan Ude, by dopiero ze stolicy Buriacji kontynuować podróż ku Mongolii. Także ci turyści, dla których

celem podróży jest Mongolia, zatrzymują się, choćby na krótko, nad Bajkałem. Jest i rzesza takich, którzy pokonują całą trasę z Moskwy do Pekinu bezpośrednio. Podział poniższego opisu przejazdu na części dopasowany został do wcześniej przedstawionych możliwości wyboru drogi i etapów podróży. Niemniej jednak warto śledzić pokonywaną trasę także pod kątem poszczególnych odcinków kolei i mijanych miejscowości, z których niektóre są z pewnością godne polecenia (zob. mapa na przednim skrzydełku okładki).

Coraz więcej turystów wybiera się w podróż Koleją Transsyberyjską trasą przebiegającą tylko przez terytorium Rosji – z Moskwy do Władywostoku. Należą do nich przede wszystkim osoby, które były już w Pekinie i Ułan Bator lub takie, dla których upragnionym celem podróży jest najbardziej wysunięty na wschód rosyjski port na Pacyfiku – Władywostok, miasto jakże oryginalne, ważne i z pewnością warte zwiedzenia. Chcąc sprostać potrzebom tej grupy podróżników, przybliżamy w tym przewodniku także Władywostok oraz równie ciekawą trasę do niego prowadzącą, a mianowicie kolejową odnogę z Ułan Ude.

Opis szlaku transsyberyjskiego podzieliłiśmy na następujące etapy:

- ▶ odcinek długości 5185 km z Moskwy do Irkucka, oddalonego od jeziora Bajkał o blisko 70 km;
- ▶ odcinek długości 455 km z Irkucka do Ułan Ude prowadzący nad Bajkał;
- ▶ odcinek długości 665 km z Ułan Ude do Ułan Bator;

- ▶ odcinek długości 1561 km z Ułan Bator do Pekinu;
- ▶ odcinek długości 3648 km z Ułan Ude do Władywostoku;
- ▶ odcinek długości 2803 km z Czyty do Pekinu, prowadzący trasą transmądżurską.

Informacje o stolicy Rosji – Moskwie – zostały zawarte w Rozdziale IV. Równie obszernie opisane zostały: południowe Przybajkale (w tym Irkuck i Ułan Ude, zob. Rozdział V), mongolska część szlaku transsyberyjskiego (Rozdział VI) i Pekin (Rozdział 7). Poniżej przedstawiamy inne ważne atrakcje na poszczególnych odcinkach tras.

Zdecydowana większość pociągów jadących w kierunku Syberii odjeżdża z moskiewskiego Dworca Jarosławskiego w późnych godzinach wieczornych – między godziną 21.00 a 24.00. Do rewolucji w 1917 r. za początek Wielkiej Syberyjskiej Drogi przyjmowano Dworzec Moskiewski w Sankt Petersburgu, ówczesnej stolicy imperium.

Różny był też przebieg trasy Transsibiu na jej zachodnim odcinku. Od 1903 r. trasa wiodła z Moskwy przez miasta: Riazan, Pienza, Samara, Ufa, Czelabińsk, Kurgan, Pietropawłowski i dopiero na odcinku od Omska pokrywała się z jej obecnym przebiegiem. W 1906 r. początkowy przebieg trasy został nieco zmieniony i poprowadzony od Sankt Petersburga poprzez miasta: Wołogda, Wiatka, Perm, Niżny Tagił, Jekaterynburg, Kysztym, Czelabińsk i Omsk. W 1909 r. zbudowano dodatkowe połączenie na odcinku Jekaterynburg–Kungur, a od 1913 r. pociągi zaczęły kur-

sować jeszcze krótszą drogą – od Jekaterynburga przez Tiument do Omska. Następnie od 1956 r. przez długi czas trasa z Moskwy na Daleki Wschód prowadziła przez miasta: Jarosław, Daniłow, Buj, Szarija, Kotielnicz, Kirow, Balezino, Perm i dalej na wschód zgodnie z jej obecnym przebiegiem. Z tego okresu pochodzi zmierzona długość linii transsyberyjskiej z Moskwy do Władywostoku: 9288 km. Także od miejscowości Jarosław pochodzi nazwa moskiewskiego Dworca Jarosławskiego.

Po zmianie rozkładu jazdy pociągów w 2001 r. wiele międzynarodowych i dalekobieżnych pociągów zaczęło kursować z Moskwy przez Niżny Nowogród, gdzie trasa przekracza Wołgę. W miejscowości Kotielnicz linia łączy się znowu z tradycyjną trasą prowadzącą przez Jarosław. O zmianie trasy zadecydowały dwa argumenty. Po pierwsze, trasa przez Niżny Nowogród jest krótsza o 40 km i łatwiejsza do pokonania, przez co czas przejazdu skraca się o blisko 2,5 godz. Po drugie, dzięki zmianie trasy włączono do międzynarodowej sieci kolejowej ważny gospodarczo nowogrodzki region, co bardzo ucieszyło jego mieszkańców.

Przejazd nad Bajkał (Moskwa–Irkuck)

Poniżej przedstawiamy m.in. trzy najważniejsze miasta na trasie z Moskwy do Irkucka: Jarosław, Włodzimierz i Niżny Nowogród. Przy kolejnych miejsco-

wościach podajemy ich odległość od Moskwy, licząc kilometrów po tradycyjnej trasie przez Jarosław. To właśnie do tej trasy odnosi się poświęcony Transsibowi obelisk, który można obejrzeć na dworcu we Władywostoku. Wypisana na nim liczba „9288” to długość linii kolejowej prowadzącej z rosyjskiej stolicy, wyrażona w kilometrach. Aby obliczyć, ile kilometrów do danej miejscowości przejeżdża pociąg z Moskwy trasą przez Niżny Nowogród, wystarczy od podanej w naszym przewodniku odległości odjąć dokładnie 40 km (o tyle bowiem trasa ta jest krótsza od drogi przez Jarosław).

Do najpopularniejszych wśród podróżników przystanków na tym odcinku trasy należą: Niżny Nowogród, Jekaterynburg, Nowosybirsk oraz Krasnojarsk

Jarosław (Яросла́вь)

▶ **liczba mieszkańców:** 606,3 tys.; ☎ +7 4852
Znajdujący się w odległości 282 km od Moskwy Jarosław założony został przez księcia Rusi Kijowskiej Jarosława Mądrego. Kroniki wspominały o tym grodzie już w 1071 r. Zanim został włączony do Księstwa Moskiewskiego, Jarosław był przez przeszło 400 lat stolicą niezależnego Księstwa Jarosławskiego. Obecnie jest zaliczany do zabytkowego Złotego Pierścienia otaczającego Moskwę, czyli grupy atrakcyjnych kulturalnie miast położonych na północny wschód od rosyjskiej stolicy. Można tutaj znaleźć liczne przykłady dobrze zachowanej architektury,

Rezerwat Bajkalski (Байкальский заповедник)

Rezerwat Bajkalski (@ www.baikal-zapovednik.ru) istnieje od 1969 r. Jego całkowita powierzchnia wynosi ponad 167 tys. km², a długość granic 200 km. Jego teren podlega pod kuratelę UNESCO w ramach włączenia Bajkału w poczet skarbów światowego dziedzictwa naturalnego.

Na terenie rezerwatu można przebywać po uzyskaniu zezwolenia dyrekcji, co można zrobić wypełniając formularz on-line na podanej wyżej stronie internetowej (tylko w języku rosyjskim, ale można przetłumaczyć np. poprzez stronę @ http://translate.google.com). Innym rozwiązaniem będzie wizyta w centrali parku w Tanchoj (ul. Krasnogwardenskaja 34; ☎ +73013893741).

Oprócz poniższej, w skrócie opisanej trasy w Rezerwacie Bajkalskim jest wiele innych znakowanych ścieżek, które prowadzą od zimowia do zimowia – np. wzdłuż rzek Miszycha i Wydrino. Szczegółowych informacji udzielają pracownicy rezerwatu.

Dojazd

Najwygodniej jest dojechać **pociągiem podmiejskim** relacji Sludianka–Babuszkin do stacji Tanchoj. Ze względu na długie oczekiwanie na przesiadkę w Sludiance podróż zarówno z Irkucka, jak i z Ułan Ude może trwać cały dzień. Inną możliwością jest podróż nocnym pociągiem pasażerskim Irkuck–Nauszki lub Nauszki–Irkuck (z Ułan Ude) albo **autobusem** jadącym przez Tanchoj z Ułan Ude lub Irkucka. Warto zabrać ze sobą odpowiednie mapy (zob. s. 201). Przydatne mogą się okazać również namiot, środek na komary i race odstraszające niedźwiedzie.

Noclegi

Nocleg w **namiocie** na terenie parku jest możliwy tylko w wyznaczonych do tego celu miejscach biwakowych. W samym Tanchoj funkcjonuje skromna baza noclegowa. Możemy przenoćtować m.in. w **kompleksie Centralnij** (ul. Centralnaja 7; od 300 rub./os.) lub na znajdującym się blisko głównej siedziby parku **kempingu** (od 200 rub./os.), gdzie do dyspozycji są również dwa duże kopalaste domki. Rezerwacji można dokonywać telefonicznie lub mailowo, kontaktując się z biurem parku.

Wyżywienie

W Tanchoj, obok dworca kolejowego, działają nieduży **bazar** i **sklepy** oferujące podstawowe produkty żywnościowe. Dość słabo zaopatrzone sklepy są także w miejscowościach: Wydrino, Pieriejomnaja i Miszycha.

Trasa 3

Nad Jezioro Czarne

Tanchoj – dolina rzeki Pieriejomnaja – Jezioro Czarne (ok. 1000 m n.p.m.) – Tanchoj (ok. 50 km, czas przejścia: 4–5 dni, trasa średnio trudna)

Dojazd pociągiem podmiejskim Sludianka–Babuszkin do stacji Rieczka Pieriejomnaja.

Trasa prowadzi w pobliżu najwyższej części gór ze szczytami **Rassocho** (2151 m n.p.m.) i **Sochor** (2316 m n.p.m.). Jest dość „ekskluzywna” jak na syberyjskie warunki – na wielu odcinkach ścieżka jest wyraźna i znakowana zaciosami na drzewach. Częste są zimowia, a przez rzeki i strumienie przerzucono kładki. Wyruszając na tę trasę, musimy pamiętać, że po długotrwałych deszczach poziom rzeki wzrasta i na jakiś czas odcina powrót z zimowia Rassocho.

Osada **Tanchoj** jest oddalona od ujścia rzeki **Pieriejomnaja** o 4 km. W górę doliny prowadzi początkowo szeroka droga. Po przebyciu kolejnych 6 km (1 godz.) mija się niebieską bramę – granicę rezerwatu. Cały czas należy trzymać się brzegu rzeki. Na 2. kilometrze od granicy położone jest **zimowie Talcy**. Za nim trzeba odszukać kładkę przez rzekę. Po godzinie dociera się do kolejnego **zimowia Szum**, położonego na 6. kilometrze. Na pryzkach mieści się tu 6 osób. Za zimowiem ponownie przechodzi się przez kładkę. Po przejściu ok. 0,5 km dochodzi się do skalnej ściany i szmaragdowej jamy w korycie rzeki. Od zimowia Szum droga jest trudniejsza. Potrzeba dwóch godzin marszu, by dotrzeć do **zimowia Rassocho**, położonego przy ujściu potoku o tej samej nazwie (12 km). Od następnego zimowia dzielą kolejne 2 godziny marszu. Po ok. 3,5 km ścieżka dochodzi do miejsca spotkania dwóch strumieni. Po przejściu ok. 500 m wzdłuż **strumienia Niemskij Klucz** dociera się do zimowia o tej samej nazwie (16 km). Na ławach zmieszczą się tu cztery osoby, na podłodze dwie. Dalej droga robi się jeszcze trudniejsza (także orientacyjnie, są miejsca, gdzie łatwo zgubić szlak), a na dojście do zimowia przy Jeziorze Czarnym potrzeba co najmniej czterech godzin. Do pewnego miejsca zaciosy na drzewach są jeszcze dobrze widoczne. Gdy ścieżka niknie na rozległej łące, należy skierować się lekko w prawo i przejść ok. 1 km. W oddali widać rzadki las, gdzie ponownie należy odszukać zaciosy na drzewach. Stąd do zimowia nad jeziorem jest jeszcze pół godziny marszu nieoznaczonym szlakiem – trze-

ba iść wzdłuż rzeki. **Zimowie przy Jeziorze Czarnym** (ok. 1000 m n.p.m.) to dobra baza wypadowa w wyższe partie gór.

Na południe od Bajkału

Między Wydrinem i Tanchoj Kolej Transsyberyjska przekracza granicę Republiki Buriacji. Jej stolicą jest Ułan Ude, centrum przemysłowe i kulturalne zachodniego Zabajkała. Działa tu kilka teatrów, muzeów i szkół wyższych, znajdują się interesujące obiekty architektoniczne i zabytki. Ułan Ude to także ważny węzeł komunikacyjny – można podróżować stąd na północ w kierunku półwyspu Święty Nos i Gór Barguzińskich, na wschód w kierunku Czyty i na południe, wzdłuż starego szlaku herbacianego do Mongolii i Chin.

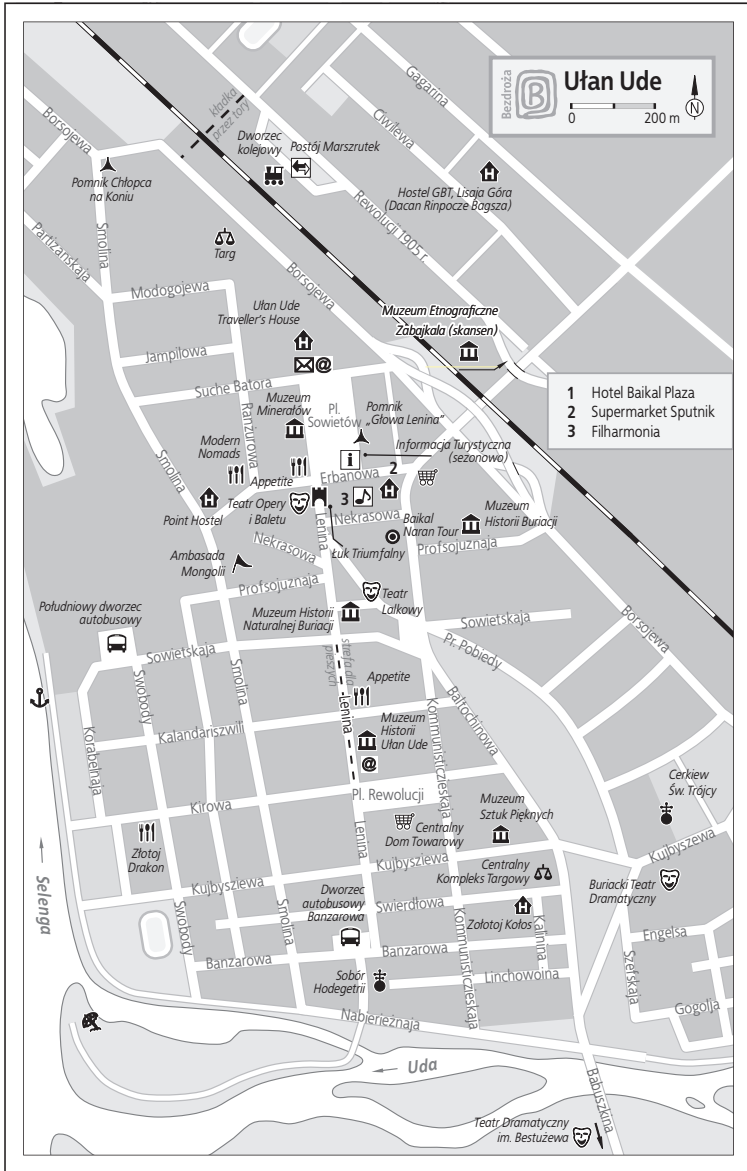
Wycieczki górskie realizować można przede wszystkim we wschodniej części gór Chamar Daban – ich najciekawsze partie (razem z najwyższym w tym rejonie Sochorem, 2323 m n.p.m.) obejmuje Rezerwat Bajkalski.

Ułan Ude

(Улан-Удэ, bur. Улаан Үдэ)

► **liczba mieszkańców:** 412 tys.; ☎ +7 3012 Stolica Republiki Buriacji jest położona na wschód od Bajkału, przy ujściu Udy do Selengi, 456 km od Irkucka, na 5640. kilometrze szlaku Kolei Transsyberyjskiej.

W tym miejscu w 1666 r. Kozacy założyli zimowisko Udinskoje, które od 1689 r.

Oprac. W. Kowalki

funkcjonowało jako twierdza Wierchnieudińska. Była ona jednym z ważniejszych miejsc na szlaku herbacianym między Irkuckiem a Kiachtą. Wierchnieudiński otrzymał prawa miejskie w 1690 r., ale większego znaczenia nabral dopiero w XIX w., kiedy to stał się ważnym ośrodkiem handlu z Chinami. W 1923 r. został stolicą Buriacko-Mongolskiej ASRR. Obecną nazwę nadano miastu w 1934 r. Do 1987 r. stolica Republiki Buriacji – Ulan Ude – była właściwie nieznaną i niedostępną dla turystów. Ze względu na działające tu zakłady lotnicze władze zamknęły miasto przed światem.

Ulan Ude to obecnie główny ośrodek przemysłowy Buriacji – działa tu ponad 100 zakładów. W ostatnich latach miasto zyskało miano ośrodka akademickiego, gdyż studiuje tu ok. 20 tys. osób. Ulan Ude jest dziś kulturalnym centrum Buriacji, działają tu cztery szkoły wyższe, kilka muzeów, pięć teatrów, opera i filharmonia.

Miejsca, które warto zobaczyć

Niezaprzeczalnym symbolem miasta, od którego warto rozpocząć jego zwiedzanie, stała się największa na świecie **głowa Lenina** – jest to największy pomnik Lenina na świecie. W centrum Ulan Ude stoi od 1971 r. Gigantyczna, prawie 8-metrowa głowa (razem z cokołem pomnik ma niemal 14 m) wznosi się nad centralnym punktem miasta, czyli placem Sowietów. Wykonana jest z brązu, cokol natomiast jest marmurowy. Przy placu Sowietów znajduje się również niewielkie **Muzeum Mineralów** (☎ pn.–czw. 11.00–17.00, pt.

11.00–15.00, sb.–nd. zamkn.; wstęp wolny) oraz budynek **Filharmonii** z salą na 400 osób. Odbývają się tu koncerty buriackich, rosyjskich i zagranicznych kompozytorów.

Jeśli skierujemy się stąd na południe, po prawej stronie naszym oczom ukaże się pięknie odnowiony kompleks **Buriackiego Narodowego Teatru Opery i Baletu**. Podobnie jak głowa Lenina, jest to wizytówka stolicy Buriacji i jeden z najładniejszych budynków w mieście, o bardzo bogatej historii. Pierwsze spektakle wystawiano już w 1952 r., a obecnie wygląd teatru zawdzięcza długim pracom renowacyjnym, które zakończyły się w 2011 r. Tuż obok niego znajduje się nowy **Łuk Triumfalny**, który został odsłonięty w 2006 r. Jest on kopią oryginalnego łuku z drewna, postawionego w tym miejscu pod koniec XIX w. na powitanie cara Mikołaja II, który odwiedzał miasto położone przy budowanej wówczas linii Kolei Transsyberyjskiej. Łuk jest w nocy bardzo ładnie oświetlony.

Przy ulicy Lenina 46 znajduje się **Muzeum Historii Naturalnej Buriacji** (☎ www.muzeurb.ru; ☎ wt.–nd. 10.00–18.00, pn. zamkn.; 100 rub.). Ekspozycja prezentuje faunę i florę regionu, a także historię geologiczną Bajkału i jego okolic. Za budynkiem muzeum schował się **Buriacki Narodowy Teatr Lalkowy**, otwarty dla dzieci w 1966 r. Wystawiane są w nim spektakle oparte na motywach bajek rosyjskich i buriackich, ale nie tylko. Niedaleko za muzeum i teatrem ulica Lenina zamienia się w strefę dla pieszych, zwaną też „buriackim Arbatem”, która na dwóch

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

1. ZAREJESTRUJ SIĘ
2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA WYDAWNICZA
Helion SA

Przewodniki Bezdroży

Szlak
trans-
sberyjski

Szlak transsberyjski łączący Moskwę z Pekinem przebiega śladami Wielkiego Szlaku Herbacianego, „niekończącymi” się torami Kolei Transsberyjskiej wraz z jej transmongolskim odgałęzieniem. Trasa ta zyskała dużą popularność wśród podróżujących na Daleki Wschód obieżyświatów. Nic dziwnego – na jej kolejnych etapach zobaczymy zabytki Moskwy, dzikie obszary Przybajkała, egzotyczną Mongolię z bezkresem stepów i pustynią Gobi oraz atrakcje północnych Chin ze słynnym Murem Chińskim i Pekinem na czele.

Przewodniki Bezdroży przybliżają historię, kulturę i przyrodę opisywanych regionów i krajów oraz oprowadzają po ich najbardziej fascynujących zakątkach. Treść uporządkowano dla wygody w układzie regionalnym. Opisom miast i innych atrakcji turystycznych towarzyszą przejrzyste mapy oraz ramki z ciekawostkami, czyniące z przewodnika pasjonującą lekturę nie tylko w czasie podróży. Informacje praktyczne pomagają zaplanować wyjazd i odnaleźć się w odwiedzonym miejscu. Całość zamyka praktyczny minisłownik.

 Bezdroża
Przewodniki Ludzi Ciekawych

Nr katalogowy: 15480

 Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

 Zamówienia telefoniczne:
0 801 339900
 0 601 339900

Sprawdź najnowsze promocje:

- ♦ <http://bezdroza.pl/promocje>
Przewodniki najchętniej czytane:
- ♦ <http://bezdroza.pl/bestsellery>
Zamów informator podróżniczy:
- ♦ <http://bezdroza.pl/newsletter>

Helion SA
ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice
tel.: 32 230 98 63
e-mail: bezdroza@bezdroza.pl
<http://bezdroza.pl>

ISBN 978-83-246-8518-9

9 788324 685189 >

Cena 59,90 zł